

CAPITOLUL III

COORDONATE ECONOMICE ȘI SOCIALE ALE PROCESELOR DE MODERNIZARE A REPUBLICII MOLDOVA

În capitolul dat sunt cercetate probleme de politică externă în programele guvernantei din Republica Moldova, capacitățile de valorificare eficientă a regimului de comerț liber de către Republica Moldova, rolul factorului politic în procesele de modernizare social-politică și integrare europeană a Republicii Moldova, cultura organizațională a administrației publice locale și dimensiunea socială a transformărilor sociale și a proceselor integraționiste.

3.1. DIMENSIUNILE POLITICII EXTERNE ÎN PROGRAMELE GUVERNANȚEI DIN REPUBLICA MOLDOVA

3.1. THE DIMENSIONS OF FOREIGN POLICY IN THE GOVERNANCE PROGRAMS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Summary

Republic of Moldova being territorially established at a specific strategic point, historically was influenced by two great political, economic and social powers from the East and West. Being an agrarian country with a small territory with a poorly developed industry and infrastructure, devoid of raw materials and energy, it can ensure an evolving development only by asserting itself as a modern and democratic state with an open model of development economically and social-political. In this context, the main role is playing by international relations which have to ensure the effective and continuous development; and the European vector currently chosen by the government is the only way for a democratization of the society, for social-political and economic modernization, as well as a possible prosperity. The analysis of the international relations evolution through the governance programs of the Republic of Moldova is an eloquent picture of the mentioned field.

Dezvoltarea statelor se află într-o continuă transformare, iar ritmul schimbărilor s-au accelerat profund în ultimele decenii. Conflagrațiile mondiale care s-au produs în această perioadă invocă categorii de probleme ale căror

rezolvare presupune o cooperare internațională activă și o unire a eforturilor comunității internaționale. Astfel, actualitatea și importanța analizei evoluției relațiilor internaționale ale oricărui stat rezidă din însăși existența sa. Pentru Republica Moldova, abordarea și elucidarea acestui domeniu reprezintă o motivație esențială în dezvoltarea sa ca stat suveran. În acest context, scopul și obiectivele propuse este să întreprindem o analiză a evoluției ce ține de domeniul relațiilor internaționale prin prisma programelor de guvernare din Republica Moldova.

Republica Moldova, fiind stabilită teritorial într-un punct strategic specific, istoric a fost și este influențată de două mari puteri politice, economice și sociale - de la Est și de la Vest. Fiind o țară agrară cu un teritoriu de dimensiuni mici, cu o industrie și infrastructură puțin dezvoltată, lipsită de materii prime și energetice, poate să-și asigure o dezvoltare în evoluție doar prin afirmarea sa ca un stat modern și democrat cu un model de dezvoltare social-politic și economic deschis. În asigurarea unei dezvoltări eficiente și continue, relațiilor internaționale îi revine rolul principal, iar vectorul european, ales de către guvernare este unicul posibil pentru o democratizare a societății, modernizare social-politică și economică și o posibilă prosperare. În același timp, menționăm drumul anevoios și cu mari dificultăți parcurs până la această alegere. Republica Moldova, debutând ca stat suveran în 1991, a asistat la o succesiune de guvernare destul de drastică și cu consecințe destul de dezastruoase, soldându-se cu recesiuni în procesul de reformare, instabilitate socială, insuccese în reformele economice și ale democrației. Relevăm faptul că o puternică frână a procesului de reformă a fost condiționat de trecerea de la o economie de comandă și neputința managerială de gestionare a unui sistem absolut nou de guvernare, acesta fiind doar un impediment comun pentru toate statele care au suferit colapsul sistemului comunist în Europa de Est. Republica Moldova, prin specificul său istoric, a fost și este nevoită să se confrunte în continuare cu mulți alți factori de destabilizare și implicații majore interne și de rezonanță internațională.

Astfel, de la proclamarea independenței și până în prezent, Republica Moldova a avut 11 guverne, care nu întotdeauna au lucrat în concordanță cu Parlamentul și Președinția. Instabilitatea politică, fiind unul din principalele motive ale perindării guvernelor, involuntar a creat o breșă și în consecutivitatea dezvoltării țării atât în plan intern, cât și pe arena internațională. Pe parcursul acestor ani am asistat la o divizare profundă a partidelor de dreapta, care nu și-au putut uni forțele într-o alianță comună pentru o guvernare reușită și la o supraviețuire a partidelor de stânga bazate pe o majoritate simplă a electoratului. Conjunctura politică care a existat pentru guvernanți a fost destul de tensi-

onată și continuă să fie tot așa, fiind marcată de conflicte, lipsa unei majorități parlamentare, animozități politice, rivalitate etc care au dus la demiteri ale guvernelor și alegeri anticipate. Succesul dezvoltării Republicii Moldova ar fi fost considerabil mai consistent dacă activitățile acelor trei factori de decizie - Guvernul, Parlamentul și Președinția - nu s-ar fi divizat și nu ar fi conflictat, deseori alimentați doar de vanități personale și eșalonări politice. Parcurusul acestor ani au fost marcați de lipsă de tenacitate și solidaritate în luarea deciziilor, stare de incertitudine în alegerea vectorului de dezvoltare a statului, aspirații mai mult individuale decât colective, preponderența utilizării dublului standart în viața politică și socială.

Cert este faptul că, dacă analizăm programele de guvernare, toate au avut sloganuri și intenții destul de rezonabile, care au vizat întregul spectru de domenii și toate sferele vieții. Astfel, componenta relațiilor externe din programele guvernelor care s-au schimbat în ultimii ani au fost elucidate în mai multe aspecte.

În *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru anii 1994-1997* se menționează că Programul stabilește obiectivele și direcțiile principale ale politicii social-economice a Guvernului Republicii Moldova pentru anii 1994-1997 și este elaborat în scopul organizării activității executive, mobilizării resurselor de care dispun întreprinderile și organizațiile din sectoarele: de stat, nestatal și antreprenorial ale economiei naționale, utilizării eficiente a mijloacelor acordate țării de către organizațiile internaționale și investorii străini. Realizarea măsurilor trasate în Program va asigura ameliorarea situației social-politice, va contribui la depășirea crizei grave în care se află economia, va crea premise pentru revitalizarea republicii pe o nouă temelie. În scopul apărării intereselor naționale ale Republicii Moldova în domeniul politicii externe, Guvernul își va concentra eforturile asupra următoarelor direcții principale: consolidarea independenței și suveranității statului prin intermediul conlucrării fructuoase cu Organizația Națiunilor Unite și organizațiile sale specializate, cu CSCE, NATO. Se vor extinde relațiile cu Uniunea Europeană și Comunitatea Statelor Independente (CSI); coordonarea eforturilor ministerelor și departamentelor în scopul elaborării cadrului juridic necesar pentru atragerea efectivă a investițiilor străine de capital; intensificarea legăturilor cu organizațiile financiare internaționale, în special cu Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială și Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare în vederea asigurării cu mijloacele necesare a procesului de reformă a economiei naționale; extinderea relațiilor economice cu țările riverane Mării Negre și țările dunărene; semnarea Convenției Europene a Drepturilor Omului, precum și a altor documente sub egida Uniunii Europene, cu privire la respectarea drepturilor omului și a drepturilor minorităților naționale;

dezvoltarea în continuare a raporturilor prioritare cu România, Rusia, Ucraina și Belarus, colaborarea activă cu SUA, Franța, Germania, Italia, Turcia și cu alte state pentru a obține sprijin la consolidarea proceselor de democratizare a țării și reformare a economiei sale; deschiderea unor noi ambasade și ridicarea eficienței de pe urma activității lor; încadrarea mai activă a Republicii Moldova în viața spirituală a comunității internaționale prin contacte permanente cu organizațiile guvernamentale și neguvernamentale, inclusiv prin participarea la UNESCO Uniunea Latină, mișcarea francofoniei și alte organisme internaționale.

În activitatea economică externă și dezvoltarea potențialului de export, Guvernul va continua politica de sporire a potențialului de export, liberalizare a comerțului exterior, integrare a economiei țării în economia mondială. În acest scop, Guvernul consideră necesar: a colabora cu comunitățile economice (CEE, CSI, țările bazinului Mării Negre, Convenția Dunăreană etc.), cu organizațiile financiare internaționale și statele-donatoare la atragerea creditelor investiționale și utilizarea lor pentru dezvoltarea potențialului de export al republicii; a perfecționa baza legislativă, reglementând aspectele de drept ale funcționării investitorilor străini în scopul instaurării unui regim stabil și favorabil pentru investițiile străine vizînd impozitele, reglementarea valutară și de comerț exterior, inclusiv acordarea unui regim preferențial special pentru investițiile în ramurile prioritare ale statului; a efectua liberalizarea în continuare a exportului, simplificarea procedurilor vamale, a crea un sistem de subvenționare a exportului; a participa, în interesele republicii, la dezvoltarea infrastructurii sistemului energetic al Federației Ruse și României; a crea în republică o rețea de centre pentru pregătirea cadrelor în domeniul dreptului internațional și comerțului exterior. Guvernul, pornind de la necesitatea sporirii exportului de mărfuri și prestării de servicii, va tinde spre menținerea poziției Republicii Moldova pe piețele de mărfuri ale țărilor din CSI, spre întreținerea unor relații stabile de producție și comerciale cu întreprinderile din țările învecinate - România și Ucraina; spre extinderea exportului pe noi piețe, acordînd o deosebită atenție comerțului cu țările în curs de dezvoltare. Politica în domeniul importului va fi orientată spre obținerea accesului pe noi piețe de materie primă pentru asigurarea necesităților republicii, găsirea unor surse alternative de asigurare a Moldovei cu resurse energetice; susținerea importului de utilaje și tehnologii moderne; protecționism; apărarea intereselor producătorilor țării pe piața internă. [1, pag. 1, 19,20,25,26]

În *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru perioada ianuarie 1997 - martie 1998* s-a stipulat că la determinarea scopurilor și direcțiilor principale ale activității sale Guvernul Republicii Moldova s-a condus de Constituția Republicii Moldova, legislația în vigoare, inclusiv Legea „Cu

privire la Guvern” și de angajamentele internaționale ale statului. Dată fiind importanța deosebită a problemelor acumulate, Guvernul, împuternicit pentru o perioadă relativ scurtă, dar foarte responsabilă, și-a pus la baza Programului său de activitate programul electoral al Președintelui Republicii Moldova „Stabilitate, ordine, bunăstare”, care s-a axat pe următoarele probleme-cheie: consolidarea statalității, restabilirea integrității statului; continuarea reformelor în direcția constituirii unei economii de piață social orientate; asigurarea securității naționale, combaterea corupției și criminalității. În activitatea sa, Guvernul este hotărât să contribuie la restabilirea bunei înțelegeri în societate, la armonizarea relațiilor interetnice, depășirea situației critice în sfera socială, optimizarea activității aparatului de stat central și în teritorii, conlucrarea mai eficientă cu puterea legislativă și judecătorească. O atenție deosebită Guvernul va acorda promovării unei politici externe consecvente, implicării mai dinamice în viața politică, economică și spirituală a comunității mondiale. Strategia și orientările principale ale politicii externe a Republicii Moldova - stat suveran, independent și neutru - vor rămâne neschimbate. Accentul în realizarea acțiunilor concrete pe plan extern va fi pus pe caracterul lor pragmatic și realist. Pornind de la prevederile Constituției și Concepției politicii externe a Republicii Moldova, Guvernul va activa în direcția creării condițiilor externe favorabile consolidării independenței și suveranității statului, asigurării integrității teritoriale și afirmării țării în calitate de factor de stabilitate pe plan regional. Luând în considerare particularitățile dezvoltării istorice și situația geopolitică a Republicii Moldova, sunt considerate drept prioritare relațiile cu țările vecine - România și Ucraina, precum și cu unul din partenerii noștri strategici - Rusia. Vor fi întreprinse măsuri concrete în vederea consolidării cadrului juridic al relațiilor cu aceste țări. O atenție deosebită se va acorda colaborării mai active cu statele puternic industrializate - SUA, Canada, Franța, Germania, Marea Britanie, Italia, Olanda și Japonia, ținând cont de ponderea lor în dezvoltarea economiei mondiale și sprijinul pe care îl acordă țării noastre la consolidarea proceselor de democratizare și reformare a economiei. O altă direcție importantă va fi dezvoltarea relațiilor cu țările Europei Centrale și de Est, Țările Baltice și Țările scandinave, avînd în vedere că experiența lor în edificarea statului de drept, tranziția la economia de piață și integrarea în structurile internaționale prezintă un interes deosebit pentru țara noastră. De asemenea, se vor intensifica în continuare relațiile cu țările membre ale Comunității Statelor Independente în vederea depășirii crizei social-economice, dezvoltării legăturilor economice și comerciale pe baza principiilor de egalitate și avantaj reciproc. În raporturile cu țările Asiei, Africii și Americii Latine va fi extinsă colaborarea bazată pe principiile avantajului economic și pragmatismului politic, în primul rând cu China,

Turcia, Israel, Kuwait, Emiratele Arabe Unite, Egipt, Coreea de Sud, Argentina, Chile, Mexic, Brazilia etc.

În scopul accelerării procesului de integrare plenară și activă în structurile internaționale, vor fi intensificate relațiile cu Organizația Națiunilor Unite, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Consiliul Europei. De asemenea, se vor depune eforturi în vederea extinderii relațiilor economice în cadrul Comunității Statelor Independente, Uniunii Economice a bazinului Mării Negre, Inițiativei Central-Europene, Inițiativei de cooperare în Europa de Sud-Est, Spațiului de liber schimb în Europa Centrală, Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, Organizației Mondiale de Comerț, agențiilor și instituțiilor specializate ale ONU, Cooperării în bazinul Dunării etc. Republica Moldova va tinde să folosească experiența și resursele acestora și ale altor organizații internaționale, regionale și subregionale pentru dezvoltarea sa economică și socială. Reieșind din situația creată în domeniul comerțului exterior, este necesară reducerea deficitului balanței comerciale și menținerea, în perspectivă, a unui echilibru dinamic al fluxurilor de schimb de mărfuri, care va spori influența comerțului exterior asupra creșterii rezervelor valutare ale țării ca principala sursă de finanțare externă. În acest scop, Guvernul Republicii Moldova consideră necesar de a întreprinde următoarele măsuri: elaborarea unor programe de dezvoltare care să includă și măsuri pe termen mediu și lung pentru integrarea agenților economici din republică atât pe piața Comunității Europene, cât și pe alte piețe; elaborarea unor măsuri, în special, netarifare (veterinare, fitosanitare), de protejare a pieței interne de produse alimentare, de animale vii și produse ale regnului animal; urgentarea adoptării cadrului legal (Legea privind protejarea producătorilor naționali și a pieței interne a Republicii Moldova de concurența neloială) și creării cadrului instituțional cu privire la antidumping; supravegherea statistică a importurilor unor produse, care ar putea crea dificultăți producătorilor naționali, prin prețurile dumping sau cantitățile importate; dezvoltarea sistemului de sprijinire a exportului prin aplicarea instrumentelor financiar bancare; crearea cadrului instituțional de promovare a exportului; colaborarea cu ministerele ramurale și producătorii naționali în vederea valorificării informațiilor conjuncturale favorabile și orientării exporturilor cu preponderență către zonele geografice unde poate fi asigurată o eficiență cât mai ridicată a acestora; elaborarea și argumentarea unor propuneri referitoare la măsurile de politică comercială pentru importul unor categorii de mărfuri în republică etc.

Reieșind din faptul că ponderea comerțului în cadrul CSI rămâne a fi dominantă, Guvernul va întreprinde următoarele măsuri: aprobarea și punerea în aplicare a Programului promovării exporturilor, în scopul menținerii

pieței CSI; aprofundarea și diversificarea sistemului acordurilor economico-comerciale la nivel de republici, regiuni etc., în scopul stabilirii unor relații directe și permanente; implicarea mai eficientă și chibzuită a unităților de producere din țările CSI, ce sunt proprietate a Moldovei; formarea și dezvoltarea unei rețele integrale de case de comerț comune, pentru susținerea avantajoasă a relațiilor comerciale bilaterale și promovarea exporturilor moldave; ranforsarea și aducerea la un nivel calitativ nou, cu susținerea centrelor internaționale de comerț, a relațiilor directe de colaborare dintre agenții economici în cadrul CSI; dezvoltarea instituției reprezentanților economici și comerciali în țările CSI. [2, pag.1, 11, 17].

În *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pe anii 1998-2001* este specificat că Programul este orientat spre aprofundarea reformelor, restructurarea și creșterea economică, coordonarea acțiunilor cu Președintele și Parlamentul, organizarea activității concrete a ministerelor, departamentelor și organelor administrației publice locale pentru mobilizarea resurselor economiei naționale și utilizarea eficientă a mijloacelor externe acordate țării. La baza Programului Guvernului au fost puse interesele primordiale ale națiunii. Activitatea Guvernului în domeniul reformelor social-economice și politice va fi direcționată spre crearea bazei juridice și instituționale, a unor mecanisme economice, sociale și politice ale statului pe principiile economiei de piață, fixate în Constituția Republicii Moldova. În pofida faptului că în anul 1997 pentru prima dată s-a reușit stoparea declinului economic, situația rămâne complicată. Sarcina primordială constă în realizarea voinței politice de aprofundare a reformării și restructurării economiei în condițiile menținerii stabilității macroeconomice, axate pe îmbunătățirea condițiilor de trai ale populației. În acest context, Guvernul a acordat o atenție deosebită măsurilor preconizate pentru perioada critică a anilor 1998-1999. De rând cu aceasta, având în vedere orientările pe termen lung, Guvernul va elabora și prezenta Parlamentului Conceptul strategiei de dezvoltare a țării pentru o perspectivă de 5-7 ani. Obiectivul principal în politica Guvernului îl constituie depășirea crizei, modernizarea țării, apropierea de Europa, aprofundarea relațiilor bilaterale în cadrul CSI, participarea activă în procesele integrării europene și internaționale. Modelul optim pentru Republica Moldova este o economie deschisă, competitivă și atractivă pentru colaborare.

Orientările fundamentale ale politicii externe a Republicii Moldova, așa cum acestea au fost formulate în Concepția politicii externe, derivă din interesele naționale vitale și vor fi promovate în continuare. În același timp prioritățile politicii externe vor fi nuanțate și adaptate în funcție de evoluțiile internaționale cu impact direct și indirect asupra Republicii Moldova și în

concordanță cu interesele specifice ale țării. Prioritățile principale ale Guvernului în domeniul politicii externe în perioada 1998-2001 au fost următoarele: Consolidarea independenței și suveranității țării luînd în considerare fenomenele globalizării și regionalizării, precum și procesele integratorii care marchează profund sistemul relațiilor internaționale, Guvernul se va conduce în activitatea sa de strategii adecvate în vederea compatibilizării proceselor interne cu cele externe, astfel încât să nu se aducă prejudicii caracteristicilor principale ale independenței și suveranității țării. În scopul asigurării integrității teritoriale a țării, Guvernul își va intensifica eforturile pe plan extern în vederea facilitării reglementării situației conflictuale din raioanele de est. Pentru a dinamiza procesul de negocieri asupra viitorului statut al Transnistriei, se va acționa în vederea eficientizării serviciilor de mediere oferite de Federația Rusă, Ucraina, OSCE și alte organisme internaționale cu autoritate. Se va urmări ca acordarea serviciilor de mediere și funcționarea mecanismului politic de garanții, care va fi constituit, să aibă loc în strictă conformitate cu principiile fundamentale de drept internațional.

Vor fi continuate demersurile politico-diplomatice atât pe plan bilateral, cât și pe plan multilateral în vederea urgentării retragerii necondiționate, complete și ordonate a trupelor rusești de pe teritoriul Republicii Moldova. Vor fi depuse eforturi susținute în vederea edificării unui mecanism viabil de asigurare a securității statului, luîndu-se în considerare statutul de neutralitate permanentă a țării declarat în Constituția Republicii Moldova. În scopul consolidării securității economice a țării, se va acționa în vederea reducerii dependenței unilaterale de furnizorii agenților energetici și materiei prime. În scopul realizării obiectivului de integrare în Uniunea Europeană, Guvernul va acționa în vederea: elaborării și realizării consecvente a strategiei naționale de integrare în Uniunea Europeană; constituirii unui comitet interministerial pentru integrare europeană, precum și a unui departament pentru integrare europeană cu atribuții de coordonare pe plan intern a procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană, inclusiv avizarea asupra compatibilității actelor normative naționale cu cele comunitare; realizării întocmai a prevederilor Acordului de parteneriat și cooperare; intensificării demersurilor politico-diplomatice în favoarea demarării negocierilor privind asocierea Republicii Moldova la Uniunea Europeană. În contextul promovării relațiilor externe o atenție deosebită va fi acordată „diplomației economice”.

Aprofundarea și diversificarea raporturilor de parteneriat cu statele vecine - România și Ucraina, inclusiv prin definitivarea cadrului juridic bilateral. Imprimarea unui conținut concret cooperării trilaterale dintre Republica Moldova, România și Ucraina și valorificarea activă a euroregiunilor și zone-

lor economice libere. Dezvoltarea în continuare a relațiilor constructive cu Federația Rusă și utilizarea deplină a potențialului de colaborare cu această țară, acordându-se, totodată, o atenție deosebită problemei determinării în viitorul apropiat a poziției cu privire la tratatul bilateral moldo-rus. Adâncirea și diversificarea relațiilor cu Statele Unite ale Americii și efectuarea demersurilor politico-diplomatice pe lângă administrația americană în vederea includerii Republicii Moldova în Planul de acțiune pentru Europa de Sud-Est. Lărgirea și adâncirea relațiilor cu statele din Europa occidentală, îndeosebi cu Germania, Franța, Italia și Marea Britanie, care pot sprijini eficient Republica Moldova în vederea realizării cu succes a reformelor politice și economice și integrării sale în structurile europene și internaționale. Diversificarea și permanentizarea raporturilor cu Țările Baltice și cele din Europa Centrală, țări cu care împărtășim valori și aspirații comune. Inițierea unei colaborări reciproc avantajoase cu țările din Asia, Africa și America Latină și diversificarea relațiilor bilaterale existente.

Definirea pragmatică a obiectivelor și intereselor specifice ale Republicii Moldova vizavi de activitatea în cadrul organismelor internaționale și inițiativelor regionale la care Moldova este parte sau intenționează să devină parte și transpunerea în practică a acestora printr-o activitate coerentă și coordonată. Îmbogățirea conținutului concret al participării Republicii Moldova în cadrul activității în ONU, OSCE și Consiliul Europei și asumarea alături de alte țări a rolului de „producător de securitate” prin participarea la operațiuni de menținere a păcii care se desfășoară cu mandatul ONU și diversificarea participării în cadrul Parteneriatului pentru Pace. Adâncirea cooperării pe toate planurile în cadrul organismelor regionale și subregionale facilitează procesele de integrare europeană (CEMN, SEI, CEI etc.). Aprofundarea și diversificarea relațiilor în cadrul Comunității Statelor Independente în domeniul economico-comercial, accentul în acest sens urmând a fi pus pe aspectul bilateral al acestor raporturi. Pregătirea temeinică a fiecărei etape de negocieri în procesul de aderare a Republicii Moldova la Organizația Mondială a Comerțului și relansarea demersurilor politico-diplomatice în vederea aderării țării la CEFTA. În domeniul relațiilor economice externe prioritățile de acțiune vor fi orientate spre: perfecționarea cadrului juridic pentru operațiunile de export-import în vederea lărgirii posibilităților de export (abrogarea reglementărilor care frânează dezvoltarea exportului, simplificarea procedurilor de perfectare a documentelor, reducerea taxelor pentru eliberarea certificatelor etc.); armonizarea standardelor și a normelor tehnice la nivel european (în special, va fi susținută implementarea următoarelor standarde de calitate la întreprinderi: HACCP, ISO, AZO dyes, CE și altele); optimizarea și extinderea structurilor de reprezentare economică a Republicii Moldova în exterior, care vor fi asigu-

rate prin adoptarea de acte normative privind crearea birourilor comerciale în funcție de virtuala importanță a piețelor.

Politica de promovare a exportului va fi asigurată de către structurile de promovare a exportului din Moldova, ceea ce va permite agenților economici să beneficieze de diverse informații referitoare la conjunctura pieței externe. Se va consolida baza informațională vizînd cadrul legislativ, regimul comercial, fiscal și vamal al țării, potențialul economic în ansamblu și pe ramuri. Moldova va fi conectată la rețelele informaționale europene și mondiale. Politica în domeniul importului va fi orientată spre diminuarea reciprocă a tarifelor de import și a restricționării netarifare în scopul minimizării barierelor pentru tranzacțiile de import-export. În același timp, Guvernul va înainta o inițiativă legislativă privind contracararea concurenței neloiale prin măsuri antidumping și respectarea standardelor de calitate ale produselor importate, introducerea taxelor compensatorii, diverselor organisme și convenții internaționale. [3, pag.1, 8, 9, 20].

În *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pe anii 2000-2002 „Legalitate, Consolidare și Reforme - întru Bunăstarea Națiunii”* se menționează că Guvernul se investește cu înputerniciri pentru o perioadă de timp relativ scurtă și își propune ca obiectiv atenuarea crizei profunde ce paralizează activitatea economică și socială. Programul Guvernului este orientat spre asigurarea continuității reformelor economice și sociale și soluționarea problemelor urgente. Guvernul, activînd în baza Constituției și legislației în vigoare, își va mobiliza eforturile pentru a tempera efectele recesiunii economice, va asigura ordinea de drept în țară, va instaura consensul civil în societate, va diminua tensiunile sociale, va susține producătorul intern și va spori eficiența activității administrației publice. În politica externă, Guvernul va continua eforturile de integrare a țării în comunitatea internațională și, în primul rînd, în structurile europene, păstrînd, totodată, relațiile tradiționale cu statele CSI. Guvernul va asigura și pe viitor colaborarea cu organizațiile financiare internaționale și cu structurile comunității mondiale în scopul consolidării Republicii Moldova ca stat. Orientările fundamentale ale politicii externe a Republicii Moldova, formulate în Concepția politicii externe, derivă din interesele naționale vitale, urmînd să fie menținute și promovate consecvent. Totodată, prioritățile politicii externe vor fi nuanțate și adaptate în funcție de evoluțiile internaționale cu impact direct sau indirect asupra Republicii Moldova și în concordanță cu interesele țării în vederea edificării unui stat prosper și democratic. Pentru consolidarea independenței și suveranității țării și menținerea integrității ei teritoriale: procesele interne vor fi concertate cu cele externe, astfel încât principiile de bază ale independenței și suveranității

țării să nu fie prejudiciate; se impune intensificarea eforturilor în vederea eficientizării serviciilor de mediere în soluționarea problemei transnistrene oferite de OSCE, Federația Rusă, Ucraina, alte state și organisme internaționale. Guvernul va supraveghea ca acordarea serviciilor de mediere să se efectueze în strictă conformitate cu principiile fundamentale ale dreptului internațional; vor fi sporite eforturile în vederea transpunerii în viață a deciziilor OSCE referitoare la Republica Moldova, adoptate la Summitul din 18-19 noiembrie 1999 de la Istanbul. Urmărind obiectivul strategic de integrare europeană, Guvernul va acționa pentru: realizarea întocmai a prevederilor Acordului de Parteneriat și Cooperare; demararea negocierilor privind crearea zonei de liber schimb între Republica Moldova și Uniunea Europeană; intensificarea demersurilor politico-diplomatice pentru demararea negocierilor privind integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană; adoptarea și realizarea consecventă a strategiei naționale de asociere la Uniunea Europeană. Pentru asigurarea intereselor economice ale țării, Guvernul va sprijini eforturile orientate spre aprofundarea și diversificarea relațiilor derulate în cadrul Comunității Statelor Independente în domeniul economico-comercial, în special, pe plan bilateral.

În domeniul relațiilor economice externe întru realizarea obiectivului fundamental de dezvoltare economică durabilă a țării, Guvernul își propune să promoveze rapid și consecvent reformele de tranziție la economia de piață și o politică de deschidere a economiei spre exterior. Guvernul va asigura transparența și neutralitatea în relațiile cu toți agenții economici, oferindu-le șanse egale de a concura în limitele cadrului legal. Pentru a sprijini pe toate căile activitatea economică externă a producătorilor autohtoni, prioritățile Guvernului în acest domeniu vor urmări: perfecționarea cadrului juridic al comerțului exterior în vederea lărgirii posibilităților de export și excluderii reglementărilor care frânează dezvoltarea exportului; dezvoltarea dinamică și echilibrată a schimburilor comerciale, ridicarea rolului exportului în stabilizarea situației din economia națională și reducerea deficitului balanței comerciale; orientarea investițiilor atât a celor autohtone, cât și a celor străine spre sectoarele producătoare de mărfuri pentru export. Guvernul va întreprinde măsuri în vederea creării condițiilor de acces al mărfurilor în aspect zonal - prin negocierea unor noi acorduri de cooperare economică privind evitarea dublei impuneri și altor acorduri. Guvernul va continua politica de aderare a Republicii Moldova la Organizația Mondială a Comerțului. Cadrul juridic și instituțional al Republicii Moldova ce reglementează comerțul exterior va fi ajustat și format în conformitate cu cerințele Organizației Mondiale a Comerțului.

În cadrul colaborării cu instituțiile financiare internaționale, Guvernul va iniția negocierile cu Fondul Monetar Internațional pentru reorientarea politicii

structurale și financiare a programului de ajustare prin susținerea financiară a Republicii Moldova în cadrul noului Mecanism de finanțare compensatorie și de urgență (CCFF) pe termen mediu, pentru optimizarea implementării proiectelor Băncii Mondiale și Băncii Europene, atragerea investițiilor de capital pentru dezvoltarea întreprinderilor din sectorul privat, aprofundarea colaborării cu instituțiile financiare internaționale - Corporația Financiară Internațională (IFC), Fondul Internațional de Dezvoltare a Agriculturii (IFAD), Banca de Dezvoltare Socială a Consiliului Europei - și identificarea noilor surse de finanțare externă concesionată. În domeniul cooperării tehnice cu instituțiile și țările donatoare, Guvernul își va spori eforturile asupra valorificării eficiente a fondurilor deja alocate Republicii Moldova sau declarate de comunitatea donatorilor și asupra atragerii surselor adiționale ale donatorilor tradiționali și ale altor donatori în scopul susținerii reformelor social-economice. Politica în domeniul importului va fi orientată spre contracararea concurenței nelociale prin măsuri antidumping și taxe compensatorii, fapt ce va fi realizat prin adoptarea unei legi în acest domeniu. Pentru a se conforma cerințelor de promovare a comerțului exterior, Guvernul va abilita Organizația de Promovare a Exportului din Moldova să urgenteze crearea unei baze informaționale performante referitoare la conjunctura și cerințele pieței externe. Se va proceda la restructurarea și consolidarea sistemului controlului vamal. [4, pag.1, 11, 12].

În *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pe anii 2001-2005 „Renașterea economiei - renașterea țării”* este relevat că în scopul consolidării statalității și independenței economice, al restabilirii integrității teritoriale a Republicii Moldova, Guvernul intenționează: să elaboreze strategia politicii interne și externe a Republicii Moldova, bazate pe consolidarea societății, pe demnitatea națională, pe mândria cetățenilor pentru țara lor, pe creșterea autorității acesteia pe arena internațională, pe promovarea politicii externe în exclusivitate în interesele Republicii Moldova și ale poporului ei; să elaboreze și să realizeze în practică un program de securitate economică a țării; să soluționeze definitive pe cale pașnică diferendul transnistrean în cadrul unui stat unic Republica Moldova, să procedeze la integrarea economiei ambelor maluri ale Nistrului, la restabilirea spațiului cultural comun și a unității spirituale a societății.

Direcțiile principale ale politicii externe a Republicii Moldova, care decurg din interesele naționale vitale vor lua în considerare procesele de globalizare și regionalizare, procesele integraționiste, care au loc în lume, și influența lor asupra sistemului relațiilor internaționale, politica externă a statului se va construi în funcție de influența acestora asupra suveranității și independenței țării și se vor crea condiții care ar asigura edificarea unui stat democratic și prosper. Obiectivele principale ale politicii externe sunt: consolidarea suveranității,

statalității și integrității teritoriale a Republicii Moldova, ridicarea autorității ei internaționale; dezvoltarea relațiilor reciproc avantajoase cu toate țările lumii; elaborarea și realizarea strategiei naționale de integrare a Republicii Moldova în Comunitatea Europeană și în alte comunități internaționale; examinarea chestiunii aderării Republicii Moldova la Uniunea Vamală a Rusiei, Belarusiei, Kazahstanului, Kârgâzstanului și, ulterior, a posibilității integrării în structurile economice ale Uniunii Rusiei și Belarusiei; consolidarea în continuare a relațiilor reciproc avantajoase cu alte țări în baza unor programe concrete de colaborare bilaterală curentă și de lungă durată, luând în considerare interesele naționale ale ambelor părți; aprofundarea colaborării reciproc avantajoase cu Statele Unite ale Americii; dezvoltarea multilaterală a relațiilor tradiționale cu țările vecine România și Ucraina. La baza lor se va afla tendința spre extinderea cooperării interstatale, inclusiv realizarea Acordului cu privire la crearea zonei de antreprenoriat liber, încheiat anterior. Va fi continuat lucrul asupra proiectului Acordului interstatal de bază cu România; extinderea și aprofundarea relațiilor cu țările Europei occidentale, mai ales cu Germania, Franța, Marea Britanie, Italia și Olanda, promovarea unei politici mai active de cooperare cu țările din bazinul Mării Negre, din Europa Centrală și Asia de Sud-Est; propagarea activă, peste hotarele țării, a realizărilor economice ale Republicii Moldova și a patrimoniului ei cultural. Strategia de stat în domeniul perfecționării activității economice externe prevede direcționarea eforturilor în: dezvoltarea infrastructurii de stat pentru operațiunile economice externe; perfecționarea sistemului de organizare a colaborării economice externe; modernizarea politicii în domeniul împrumuturilor externe și al investițiilor străine; negocierea cu organisme internaționale privind reșalonarea datoriei externe. Restructurarea relațiilor economice externe se va desfășura pe următoarele direcții: perfecționarea structurii de export-import al mărfurilor; dezvoltarea producției industriale pe bază de investiții și inovații, sporirea competitivității mărfurilor și serviciilor pe piața internă și cea externă; certificarea tuturor mărfurilor importante; crearea unui sistem informațional privind piețele mondiale de mărfuri; crearea unui mediu concurențial pentru agenții economici care intenționează să iasă pe piața externă. Realizarea politicii economice externe presupune micșorarea treptată a deficitului în balanța de comerț și, în perspectivă, prevede un sold pozitiv al operațiunilor economice externe și al balanței de plăți în ansamblu. În domeniul activității de import-export se preconizează în primul rînd: elaborarea și legiferarea sistemului de stat de promovare a exportului; crearea unei structuri de stat pentru promovarea exporturilor de mărfuri autohtone; creditarea producției de mărfuri cu ciclu luând orientate spre export; asigurarea operațiunilor de valorificare a

piețelor externe; sporirea răspunderii rezidenților exportatori pentru nerepararea valute.[5, pag. 2, 7, 8, 12].

În *Programul de activitate al Guvernului pe anii 2005-2009 „Modernizarea țării – bunăstarea poporului”* este precizat că Guvernul are ferma convingere că Republica Moldova poate și trebuie să se dezvolte dinamic în plan economic, social și spiritual, pentru a ocupa un loc demn printre țările Comunității Europene. Totalurile ultimilor ani demonstrează existența premiselor pentru creșterea economică durabilă, combaterea sărăciei, dezvoltarea unui sistem sigur de protecție socială, atingerea unor standarde înalte ale calității vieții oamenilor. În anul 2006 activitatea acestui Guvern a preconizat implementarea Strategiei de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei (SCERS), a Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană, a Programului Național „Satul Moldovenesc” etc.

Obiectivele politicii externe vor reflecta aspirațiile europene ale Republicii Moldova. Integrarea europeană și integritatea teritorială a țării rămân a fi țintele prioritare în politica externă a Moldovei. Guvernul va promova în continuare cooperarea regională, interesele economice externe care coincid cu interesele naționale, cooperarea în domeniul securității internaționale a țării și în cadrul organizațiilor internaționale (Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, Organizația Cooperării Economice a Mării Negre, Inițiativa Central Europeană, Comunitatea Statelor Independente, Inițiativa de Cooperare în Europa de Sud-Est), intensificarea relațiilor cu țările lumii, protejarea intereselor statului și ale cetățenilor moldoveni aflați peste hotare, promovarea imaginii Republicii Moldova pe arena internațională, integrarea în economia mondială. Guvernul, prin acțiunile sale de politică externă, va respecta principiile politicii mondiale de soluționare a problemelor în baza cooperării multilaterale și supremației dreptului internațional. În raporturile bilaterale cu țările lumii se va pune accent pe dezvoltarea economică. Imperativul obiectivului de integrare în Uniunea Europeană, ca politică prioritară, va fi promovat de Guvern prin realizarea Planului de Acțiuni Moldova - Uniunea Europeană și a Programului Național de implementare a acestuia

Referitor la promovarea comerțului exterior, se menționează că dezvoltarea comerțului are o importanță deosebită pentru creșterea economică. Moldova dispune de un regim comercial liberalizat atât pentru export, cât și pentru import. Extinderea rapidă a procesului de globalizare impune reformarea strategiei de promovare a intereselor comerciale ale țării prin diversificarea partenerilor comerciali și stimularea exporturilor cu valoare adăugată înaltă. În scopul promovării comerțului exterior, Guvernul își va concentra eforturile asupra soluționării următoarelor sarcini de bază: revizuirea cadrului juridic

normativ pentru asigurarea stabilității, accesibilității și previzibilității; înlăturarea și neadmiterea introducerii barierelor netarifare nejustificate; optimizarea procedurilor regulatorii în vederea reducerii la minimum a costurilor în tranzacțiile comerciale internaționale; dinamizarea procesului de pătrundere pe piețele externe; promovarea capacităților de export ale Moldovei și diversificarea exportului mărfurilor, ceea ce presupune: - o rată de schimb competitivă realizată prin intervenții adecvate ale Băncii Naționale a Moldovei; - o politică industrială orientată spre consolidarea unor sectoare concrete, în concordanță cu regulile OMC; - o structură instituțională de export independentă în sectorul public, care ar stabili relații contractuale cu agenții comerciali mari (supermarketuri și magazine) din Europa de Vest și ar purta negocieri cu Comisia pentru Standardele Internaționale din Geneva; susținerea grupurilor sectoriale de producători în realizarea de acțiuni comune pentru promovarea exporturilor pe piețele externe; perfecționarea cadrului instituțional și a procedurilor de control al originii mărfurilor prin consolidarea serviciului vamal și revizuirea divizării competențelor acestuia în eliberarea și controlul certificatelor de origine preferențiale și nepreferențiale cu cele ale Camerei de Comerț și Industrie, în vederea creării unei baze solide pentru un eventual regim preferențial de comerț asimetric; asigurarea controlului eficient al originii mărfurilor pentru a putea beneficia completamente de avantajele Sistemului Generalizat de Preferințe; optimizarea administrării vamale.

Politica în domeniul relațiilor economice externe are drept scop integrarea continuă a țării în economia mondială și asigurarea creșterii economice, care va fi axată, în mod prioritar, pe dezvoltarea schimburilor comerciale externe prin consolidarea cooperării internaționale, promovarea exporturilor și a investițiilor, în baza creării unei imagini favorabile a țării pe plan extern. Politica economică externă va fi promovată în condițiile asigurării unei dezvoltări durabile, realizării Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului în Moldova, re-integrării teritoriale, integrării europene, consolidării statalității. Pornind de la interesele naționale, Guvernul va colabora cu țările partenere din cadrul CSI și GUUAM în baza unor programe economice concrete și principii de cooperare reciproc avantajoase. Realizarea obiectivelor expuse în cele ce urmează vor sta la baza materializării politicii economice externe: asigurarea accesului țării la resursele financiare externe concesionale, necesare susținerii balanței de plăți, dezvoltării sectorului real al economiei, prin aprofundarea relațiilor de colaborare cu organizațiile financiare internaționale; sprijinul politic al businessului național în activitatea de peste hotare; studierea condițiilor de promovare pe piețele externe a produselor economiei naționale; realizarea măsurilor complexe orientate spre micșorarea deficitului în balanța de comerț

(promovînd operațiunile de export); perfecționarea cadrului juridic bilateral și multilateral care ar favoriza comerțul exterior și investițiile (acordurile privind colaborarea comercial-economică, acordurile de comerț liber, de evitare a dublei impunerii, de protejare a investițiilor); perfecționarea structurii de export al mărfurilor; ameliorarea în continuare a mediului de afaceri și a celui investițional în scopul sporirii gradului de atractivitate pentru investitorii străini; îmbunătățirea imaginii țării pe plan extern, inclusiv prin rețeaua INTRANET. Colaborarea cu organismele financiare internaționale rămîne a fi o direcție prioritară de activitate a Guvernului, care va asigura consecvența consolidării relațiilor de colaborare cu BM, FMI, BERD, CFI, FIDA și FDS. [6, pag. 2, 3, 8, 38, 39].

În *Programul de activitate al Guvernului pentru anii 2008-2009 „Progres și integrare”* se menționa: Bunăstarea poporului și progresul societății sunt rațiunea de a exista a Guvernului. Vom continua politicile guvernării precedente, fiind motivați de necesitatea producerii unui impact sesizabil asupra calității vieții cetățenilor țării și încurajați de șansele reale de reușită. Referitor la politica externă se preconiza: accentuarea și consolidarea statutului de neutralitate a Republicii Moldova; dezvoltarea continuă a relațiilor multilaterale reciproc avantajoase cu țările vecine, bazate pe principiul respectării suveranității și independenței statelor; explorarea potențialului relațiilor economico-sociale cu țările membre ale Uniunii Europene și intensificarea cooperării în cadrul politicilor de bună vecinătate cu Uniunea Europeană și cu țările membre ale altor structurilor regionale; valorificarea potențialului relațiilor bilaterale în cadrul Comunității Statelor Independente.

În scopul atingerii obiectivelor pe termen mediu, Guvernul Republicii Moldova își va axa activitatea imediată pe trei direcții de bază: 1. reintegrarea țării; 2. neutralitatea și politica de bună vecinătate a țării; 3. securitatea energetică a țării și diversificarea căilor de acces.

Obiectivele dezvoltării comerțului sunt: valorificarea oportunităților oferite de regimurile de comerț negociate de către Republica Moldova întru facilitarea accesului pe piețele de desfacere din Est și Vest (Sistemul de Preferințe Comerciale Autonome, CEFTA, CEMN etc.), în special prin mediatizarea avantajelor acestuia pe plan intern și extern; racordarea sistemului național de metrologie, standardizare, testare și control al calității la normele comunitare și compensarea parțială a costurilor implementării sistemelor de management al calității în baza standardelor internaționale de calitate ISO 9000:2000 pentru unele întreprinderi selectate pe bază de concurs; simplificarea și eficientizarea controalelor de mărfuri la frontieră, în scopul reducerii costului și timpului necesar pentru efectuarea operațiunilor de import și export; crearea

sistemelor de achiziționare a produselor agro-alimentare, inclusiv prin dezvoltarea cooperativei de consum; stimularea apariției centrelor de logistică și comerț pe teritoriul zonelor economice libere și a porturilor fluviale și aeriene, în scopul dezvoltării unor noduri comerciale regionale; stimularea valorificării potențialului de producție autohton ca răspuns la cererea crescândă față de anumite produse de consum, generată de creșterea veniturilor populației în ansamblu. [7, pag. 1, 3, 10, 17].

În *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru anii 2009-2013. „Integrarea europeană: libertate, democrație, bunăstare”*, care a fost elaborat într-o perioadă de criză profundă, se releva: Program prin denumire, dar manifest prin esență, acest document reprezintă mandatul unui Guvern, rostul principal al căruia este de a păstra pe harta lumii statul Republica Moldova. Perseverența cu care în ultima perioadă este atacată această realizare supremă a poporului nostru determină clar preocuparea fundamentală a Guvernului țării. Acest program includea implementarea Programului de stabilizare și relansare economică a Republicii Moldova pentru anii 2009-2011, Strategiei naționale de dezvoltare pentru anii 2008-2011, precum și a angajamentelor față de partenerii de dezvoltare. Integrarea europeană și *politica externă*

Obiective de guvernare: 1. Continuarea valorificării multidimensionale a potențialului relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană în vederea adoptării și promovării valorilor și standardelor europene, avînd drept finalitate integrarea în Uniunea Europeană a Republicii Moldova. 2. Impulsionarea relațiilor bilaterale și cooperării multilaterale, promovarea raporturilor de bună vecinătate și edificarea unor parteneriate strategice cu România, Ucraina, Federația Rusă și Statele Unite ale Americii. Valorificarea plenară a potențialului de cooperare cu Japonia, China, India, Turcia, Israel, Coreea de Sud, Brazilia, Qatar și cu alți actori globali și regionali în ascensiune. 3. Promovarea intereselor de securitate națională pe plan internațional. 4. Efectuarea reformelor interne în domeniile relevante și realizarea demersurilor politico-diplomatice pe lângă Consiliul Europei în vederea încheierii procedurii de monitorizare a Republicii Moldova și trecerii la etapa de postmonitorizare. 5. Promovarea unei diplomații economice active. 6. Intensificarea interacțiunii cu diaspora și protejarea drepturilor și intereselor cetățenilor Republicii Moldova stabiliți cu traiul permanent peste hotare. Acțiuni prioritare: Integrarea europeană: Aprobarea și implementarea Agendei de asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, care va viza realizarea prevederilor Acordului de asociere; Parafarea și semnarea Acordului de asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, inclusiv crearea Zonei de Comerț Liber Aprofundat și Cuprinzător cu UE; Finalizarea implementării condiționalităților Planului de acțiuni

privind liberalizarea vizelor, pentru obținerea excluderii regimului de vize pe termen scurt pentru călătoria în spațiul Schengen; Continuarea valorificării oportunităților de aprofundare a relațiilor de cooperare cu UE oferite de dimensiunile bilaterală și multilaterală ale Parteneriatului Estic; Consolidarea procesului de armonizare legislativă prin reformarea cadrului instituțional. Dezvoltarea relațiilor bilaterale și multilaterale: Continuarea dialogului politic bilateral cu statele-membre ale UE în vederea asigurării sprijinului demersurilor europene ale Republicii Moldova și edificării unor parteneriate bazate pe valori și interese comune cu fiecare capitală europeană; Intensificarea dialogului politic cu statele vecine România și Ucraina. Aprofundarea cooperării multisectoriale și, în special, realizarea proiectelor în domeniul energetic cu România. Finalizarea procesului de negocieri cu Ucraina pe problemele prioritare de pe agenda bilaterală: demarcarea frontierei de stat, recunoașterea drepturilor de proprietate, protejarea și dezvoltarea durabilă a bazinului râului Nistru, precum și reglementarea aspectelor ce țin de funcționarea complexului hidroenergetic nistrean; Dezvoltarea continuă a dialogului politic cu Federația Rusă în vederea aprofundării cooperării comercial-economice, soluționării chestiunilor privind colaborarea în domeniul energetic, asigurării și protejării drepturilor muncitorilor migranți; Ridicarea nivelului dialogului politic cu SUA, inclusiv prin consolidarea rolului Congresului SUA în acest dialog, activizarea dimensiunii comercial-economice și investiționale, ca urmare a absolvirii Republicii Moldova de sub incidența prevederilor Amendamentului Jackson-Vanik; Asigurarea funcționalității depline a misiunilor diplomatice recent deschise în Regatul Țărilor de Jos, Canada și Qatar, precum și promovarea în continuare a obiectivului extinderii rețelei de misiuni diplomatice și consulare ale Republicii Moldova; Promovarea dialogului politic și a cooperării în cadrul Comunității Statelor Independente în vederea valorificării avantajelor oferite de această structură în circulația liberă a persoanelor, în dezvoltarea comerțului, a sferei sociale și a schimburilor culturalumanitare; Intensificarea cooperării politice, de securitate și economice cu/în cadrul organizațiilor din regiunea Europei Centrale, de Sud-Est, regiunea Dunării și Mării Negre; Consolidarea și dezvoltarea relațiilor de parteneriat cu OTAN; Menținerea unui dialog aprofundat în cadrul ONU, OSCE în vederea consolidării mecanismelor naționale de promovare și protejare a drepturilor omului, asigurare a egalității de gen, eliminare a discriminării sub orice formă. Promovarea intereselor de securitate națională pe plan internațional: Participarea activă la negocierile privind soluționarea conflictului transnistrean în formatul 5+2 și în cadrul Comisiei Unificate de Control; Continuarea dialogului în formatele multilaterale

și bilaterale în vederea transformării mecanismului de pacificare actual din Zona de securitate într-o operațiune civilă multinațională cu mandat internațional ONU sau OSCE; Continuarea eforturilor politico-diplomatice privind retragerea forțelor militare străine de pe teritoriul Republicii Moldova; Asigurarea sprijinului politico-diplomatic pentru participarea Republicii Moldova la operațiunile de menținere a păcii internaționale cu mandat ONU; Organizarea evenimentelor în domeniul diplomației publice în vederea diseminării experienței statelor neutre și nealiniat la blocuri militare în cooperarea cu NATO și participării acestora la eforturile internaționale cu mandat ONU și UE de menținere a păcii; Participarea activă la procesul de negocieri privind revitalizarea regimului de control asupra armelor convenționale în Europa. Aprofundarea cooperării cu ONU, OSCE, Consiliul Europei și alte organizații și mecanisme de cooperare internaționale și regionale în vederea obținerii asistenței necesare în realizarea reformelor instituționale: Asigurarea sporirii asistenței tehnice în vederea realizării continue a reformelor structurale în domeniul: reforma judiciară, măsuri de încredere în cadrul procesului de reglementare a conflictului transnistrean; Intensificarea promovării intereselor naționale, a rolului, credibilității și imaginii Republicii Moldova în cadrul sistemului Națiunilor Unite, prin asigurarea reprezentării țării în organele electivă ONU și participarea efectivă la activitatea acestora, avansarea și susținerea unor inițiative și rezoluții concordante cu prioritățile naționale, aprofundarea progresivă a cooperării și conlucrării în contextul ONU cu statele și grupurile de țări 7 partenere (SUA, Japonia, Canada, UE, OSCE, GUAM, Grupul est-european etc.) și cu fondurile, programele și agențiile specializate ONU, implicit cu cele reprezentate în țară. Diplomația economică: Promovarea exporturilor și competitivității companiilor și produselor moldovenești, atragerea de investiții, capital străin și know-how, recuperarea, consolidarea și extinderea pozițiilor pe piețele externe; Facilitarea și identificarea de noi oportunități pe plan extern pentru realizarea obiectivelor naționale în sfera energetică; Asigurarea participării active a țării la circuitul european și global al ideilor, tehnologiilor și capitalului uman prin obținerea accesului plener la mecanismele de mobilitate academică, integrare în asociațiile și uniunile europene și internaționale de business și de inovații; Promovarea și protejarea intereselor și potențialului economic al Republicii Moldova prin intermediul organizațiilor internaționale la care aceasta este parte, în primul rând prin intermediul Organizației Mondiale a Comerțului. Consolidarea cadrului instituțional necesar pentru promovarea eficientă a politicii externe, sporirea interacțiunii cu diaspora și protejarea drepturilor și intereselor cetățenilor Republicii Moldova stabiliți cu traiul permanent peste hotare. [8, pag.2,3,6,7,8]

În *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova Integrarea Europeană: libertate, democrație, bunăstare 2011-2014* se menționează, că prezentul Program este expresia continuității în îndeplinirea angajamentelor asumate în fața cetățenilor, dar și a partenerilor noștri externi. Astfel, viziunea strategică a programului propus o constituie creșterea bunăstării populației, care se va axa pe două obiective majore ale Guvernului: creșterea nivelului de trai al cetățenilor și integrarea europeană. În vederea realizării acestor obiective mari, vor fi întreprinse o serie de acțiuni pentru protecția socială a cetățenilor, dezvoltarea economiei, consolidarea statului de drept, creșterea numărului locurilor de muncă, dezvoltarea relațiilor cu partenerii externi, atragerea investițiilor, eliminarea vizelor și alte acțiuni care au ca finalitate o viață mai bună pentru cetățenii noștri. Unul dintre principiile de activitate importante va fi transformarea succeselor la nivel macro, obținute în ultima perioadă, în beneficii palpabile pentru fiecare cetățean în parte. Astfel, Programul de activitate al Guvernului, în ansamblul său, urmărește crearea unui nivel înalt de bunăstare a cetățenilor Republicii Moldova, precum și realizarea altor transformări importante în societate, care, în totalitatea lor, ar accelera integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană.

Referitor la politica externă, au fost preconizate următoarele obiective de guvernare: 1. Promovarea unei politici externe dinamice și coerente în scopul asigurării intereselor naționale ale Republicii Moldova și creării unei imagini pozitive a țării. 2. Intensificarea dialogului și cooperării cu statele-membre ale Uniunii Europene în vederea dinamizării reformelor politice, economice, sociale și juridice orientate spre alinierea la standardele europene în vederea obținerii statutului de candidat pentru aderare la UE. 3. Impulsionarea relațiilor bilaterale și cooperării multilaterale, promovarea raporturilor de bună vecinătate și edificarea unor parteneriate strategice cu UE, România, Ucraina, Federația Rusă și Statele Unite ale Americii. 4. Valorificarea pleneră a potențialului de cooperare cu China, Japonia, India, Turcia, Coreea de Sud și cu alți actori globali și regionali în ascensiune. 5. Promovarea intereselor de securitate națională pe plan internațional. 6. Efectuarea reformelor interne în domeniile relevante și realizarea demersurilor politico-diplomatice la Consiliul Europei în vederea încheierii procedurii de monitorizare a Republicii Moldova și trecerii la etapa de postmonitorizare. 7. Promovarea unei diplomații economice active în vederea creării condițiilor pentru dezvoltarea economică durabilă a țării. 8. Protejarea drepturilor și intereselor cetățenilor Republicii Moldova peste hotare. 9. Consolidarea cadrului instituțional necesar pentru promovarea eficientă a politicii externe.

În promovarea exporturilor și atragerea investițiilor se preconizează: Diminuarea restricțiilor la import-export și debirocratizarea procedurilor administrative; Reformarea Organizației de Promovare a Exportului din Moldova (OPEM) prin revizuirea sarcinilor și a modului de operare a acesteia, transformarea ei în una dinamică, după modelul organizațiilor similare din țările Uniunii Europene; Stimularea investițiilor interne prin transformarea economiilor în investiții; perfecționarea unor asemenea instrumente ca „PARE 1+1”, precum și aplicarea de noi pîrghii; Intensificarea dialogului la nivel politic în vederea facilitării accesului mărfurilor moldovenești pe diferite piețe; Elaborarea instrumentelor pentru asigurarea finanțării proiectelor investiționale în domeniul inovațiilor și al tehnologiilor avansate; Crearea sistemului de monitorizare a climatului investițional, care să asigure reacționarea imediată a Guvernului la orice denaturare a climatului investițional existent; Valorificarea maximă a potențialului economic al zonelor economice libere, Portului Internațional Liber „Giurgiulești”, Aeroportului Internațional Liber „Mărculești”, precum și al parcurilor industriale; Promovarea stimulentei și aplicarea măsurilor de susținere de către stat a întreprinderilor care utilizează tehnologii de economisire a energiei, precum și a agenților economici care produc și utilizează surse alternative de energie; Facilitarea regimului de vize și de ședere pentru investitori; Asigurarea condițiilor pentru finanțarea mediului de afaceri la un cost rezonabil; stimularea dezvoltării pieței de capital; Stimularea convertirii economiilor în mijloace de investire prin dezvoltarea instrumentelor financiare, inclusiv ipotecarea; Dezvoltarea relațiilor de parteneriat între stat și organismele financiare internaționale pentru atragerea liniilor de creditare și garantarea investițiilor. [9, pag.5, 6, 25, 51]

În *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova 2015-2018* se menționează: Prezentul Program, care stă la temelia activității Guvernului Republicii Moldova pentru anii 2015-2018, își propune ca obiectiv principal creșterea bunăstării, siguranței și calității vieții cetățenilor, în special prin: dezvoltarea economiei și facilitarea creării locurilor de muncă bine plătite, eradicarea corupției și garantarea supremației legii, asigurarea securității personale, fortificarea capacității de apărare a țării, prestarea serviciilor publice accesibile și cost-eficiente, asigurarea protecției sociale pentru grupurile vulnerabile ale populației. Cea mai sigură cale pentru atingerea acestor obiective este integrarea europeană. În acest scop, Guvernul își propune să creeze toate premisele necesare care, odată valorificate, vor asigura eligibilitatea Republicii Moldova privind obținerea statutului de țară-candidat pentru aderarea la Uniunea Europeană. Pentru îndeplinirea dezideratului în cauză, la baza Programului de activitate al Guvernului a fost pusă implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, în special prin realizarea

Planului național de acțiuni, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 808 din 7 octombrie 2014. Guvernul Republicii Moldova va pleda în continuare pentru dezideratul de reintegrare a țării, acesta reprezentând una dintre prioritățile de bază ale procesului de guvernare. Soluția politică a conflictului va fi corelată cu obiectivul de integrare europeană a țării. Reglementarea definitivă a conflictului trebuie să asigure caracterul viabil, democratic, independent și suveran al statului reunificat. Aceste obiective urmează să fie realizate într-un context complex, caracterizat prin scăderea încrederii cetățenilor în instituțiile statului, prin creșterea vulnerabilității sectorului bancar și a presiunilor fiscale, la care se adaugă proximitatea conflictului armat din estul Ucrainei și recesiunea economică din regiune, cauzată de respectiva criză, dar și prin divizarea societății, alimentată de retorica iresponsabilă a unor politicieni locali.

Pe termen scurt, preocupările majore ale Guvernului Republicii Moldova sunt orientate spre înlăturarea riscurilor la adresa securității interne și externe a statului, spre stabilizarea sectorului bancar, spre sancționarea și combaterea fraudelor financiare, spre asigurarea unui echilibru între consolidarea fiscală sustenabilă și impulsivitatea dezvoltării economice, precum și spre protejarea veniturilor cetățenilor

Politică externă prevede: 1. Promovarea unei politici externe consecvente și echilibrate în scopul asigurării parcursului european și al consolidării relațiilor cu partenerii internaționali. 2. Realizarea asocierii politice și a integrării economice cu Uniunea Europeană și aprofundarea relațiilor bilaterale cu statele sale membre. 3. Implementarea cu succes a agendei de asociere, având drept scop obținerea statutului de țară-candidat pentru aderarea la Uniunea Europeană. 4. Aprofundarea parteneriatului strategic cu România pentru integrarea europeană a Republicii Moldova. 5. Consolidarea relațiilor strategice multidimensionale de bună vecinătate cu Ucraina, cu accent pe integrarea europeană. 6. Avansarea dialogului strategic cu SUA. 7. Dinamizarea dialogului politic cu Federația Rusă în vederea normalizării relațiilor bilaterale, inclusiv în domeniile comercial-economic, energetic și migrațional, valorificând pe deplin potențialul Tratatului de prietenie și cooperare. 8. Dezvoltarea potențialului de cooperare cu o serie de țări precum Canada, Japonia, Republica Populară Chineză, Republica Turcia, Statul Israel, Republica Coreea, Republica India, Statul Qatar, dar și cu alți actori globali și regionali în ascensiune. 9. Dezvoltarea relațiilor cu statele membre ale CSI, în special – pe dimensiunea comercial-economică – cu Republica Belarus și Republica Kazahstan. 10. Promovarea unei diplomații economice active și realizarea unor acțiuni și mecanisme suplimentare pentru atragerea investițiilor străine și promovarea exportului de mărfuri și servicii, în special prin valorificarea potențialului Acordului privind instituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinză-

tor. 11. Dezvoltarea unui program de promovare a exporturilor moldovenești competitive pe piețele externe, în special pe piața Uniunii Europene, inclusiv prin atragerea de investiții, capital străin și know-how, recuperarea, consolidarea și extinderea pozițiilor pe piețele externe. 12. Adoptarea unui program național de promovare a exporturilor competitive pe piețele externe, în special pe piețele Uniunii Europene și ale Orientului Mijlociu. 13. Asigurarea atragerii investițiilor străine prin intensificarea negocierilor bilaterale cu Emiratele Arabe Unite, Egipt, Canada, Turcia, Brazilia, Maroc, Oman asupra acordurilor privind protejarea reciprocă a investițiilor. 14. Promovarea și protejarea intereselor și a potențialului economic al Republicii Moldova prin intermediul organizațiilor internaționale la care aceasta este parte, inclusiv al Organizației Mondiale a Comerțului. 15. Promovarea dialogului cu partenerii externi în scopul identificării unei soluții politice pentru reintegrarea țării și retragerea formațiunilor militare străine. 16. Încheierea procedurii de monitorizare a Republicii Moldova de către Consiliul Europei și trecerea la etapa postmonitorizare. 17. Consolidarea mecanismelor de protejare a drepturilor și intereselor cetățenilor și ale agenților economici ai Republicii Moldova peste hotare. 18. Consolidarea cooperării cu UE în domeniul politicii externe, de securitate și apărare. 19. Consolidarea relațiilor și participarea consecventă în activitatea organizațiilor internaționale, regionale și subregionale relevante (ONU, OSCE, Consiliul Europei, OCEMN, SEECP, ICE, GUAM etc.) pentru promovarea intereselor și priorităților naționale, îmbunătățirea imaginii și sporirea credibilității Republicii Moldova în cadrul acestora și pe arena internațională, precum și asigurarea sprijinului necesar în realizarea obiectivelor strategice de modernizare și integrare europeană a țării. 20. Consolidarea sprijinului partenerilor internaționali, precum și a capacităților interne în vederea implementării la nivel național a obiectivelor și principiilor dezvoltării durabile, în spiritul agendei globale ONU post-2015, fundamentată pe 3 piloni complementari: protecția mediului, dezvoltarea economică și cea socială. [10, pag. 4, 11, 12].

În contextul elucidării acestor zece programe de guvernare și analizând domeniul relațiilor internaționale, politicii externe și relațiilor economice externe, putem constata că abordările aferente acestui domeniu sunt destul de competente și argumentate. În același timp, realizările nu s-au scontat cu succese deosebite și consecutive.

Reieșind din obiectivele propuse de către guvernări, rezultatele obținute pe dimensiunea politicii externe și a comerțului exterior au avut diverse evoluții. Conform datelor statistice furnizate de către Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, principalul indicator macroeconomic- Produsul Intern Brut a înregistrat o majorare cu scadențe la anumite perioade. [Tabele 1 și 2]. În afară de factorii obiectivi care au influențat acest lucru, denotă o instabilitate

internă în dezvoltarea republicii și o neconsecutivitate a mersului reformelor. Totodată, menționăm că o parte considerabilă din Produsul Intern Brut a revenit din remitențe. Conform datelor Băncii Naționale a Moldovei, în anul 2017 volumul total al transferurilor bancare de mijloace bănești din străinătate în Republica Moldova a constituit 1,2 miliarde de dolari. În același timp, aceste remitențe se diminuează și vor continua această scădere pe motivul intensificării tendinței de plecare peste hotare pentru totdeauna a unui număr impunător de cetățeni ai Republicii Moldova. Această migrațiune masivă este la fel rezultatul unei guvernări incerte.

Tablul 1. Dinamica Produsului Intern Brut în perioada 1995-2016

Ani	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
PIB pe locuitor, preturi curente, \$ SUA	400	471	528	465	321	354	408	459	548	721
PIB pe locuitor, preturi curente, Euro	455	485	486	580
PIB pe locuitor după paritatea puterii de cumparare, \$ SUA	..	2 128	2 207	2 087	2 033	2 112	2 300	2 533	2 765	2 028
Indicele volumului fizic al PIB pe locuitor, anul precedent=100, %	98,8	94,2	100,1	93,5	96,8	102,3	106,4	108,1	106,9	107,6
Numarul mediu anual al populației, mii pers.	3 604	3 599	3 654	3 652	3 646	3 640	3 631	3 623	3 613	3 604

Tablul 2. Dinamica Produsului Intern Brut în perioada 1995-2016

Ani	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
PIB pe locuitor, preturi curente, \$ SUA	831	951	1 231	1 696	1 525	1 632	1 971	2 046	2 243	2 244	1 833	1 913
PIB pe locuitor, preturi curente, Euro	667	757	900	1 153	1 092	1 231	1 416	1 593	1 689	1 691	1 650	1 728
PIB pe locuitor după paritatea puterii de cumparare, \$ SUA	2 362	2 563	2 723	3 007	2 856	3 101	4 179	4 225	4 699	5 014	5 036	5 340
Indicele volumului fizic al PIB pe locuitor, anul precedent=100, %	107,8	105,1	103,2	108,0	94,1	107,2	106,9	99,3	109,4	104,9	99,6	104,5
Numarul mediu anual al populației, mii pers.	3 595	3 585	3 577	3 570	3 566	3 562	3 560	3 560	3 559	3 556	3 554	3 552

Sursa: Biroul Național de Statistică. Informația este prezentată fără datele raioanelor din partea stânga a Nistrului și mun. Bender.

Același tablou îl avem și la analiza comerțului exterior în perioada vizată. Astfel, volumul comerțului exterior, care reprezintă totalitatea bunurilor materiale ce fac obiectul schimbului între Republica Moldova și alte țări, relevă o majorare în ansamblu, în același timp, indicii valorici ai comerțului exterior nu au o tendință certă în evoluția sa. Indiscutabil este faptul că o determinantă importantă a fost diversificarea exportului și importului, care la moment și-a lărgit și consolidat mult aria de influență, dar nici ea nu este valorificată îndeajuns. În anul 2017, conform datelor statistice ale Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, exporturile de mărfuri în Uniunea Europeană au ajuns la cifra 1,41 miliarde de euro, reprezentând 65,8% din totalul de exporturi ai republicii cu o creștere de 19,9% față de anul 2016, dar această ascensiune a fost doar un an, deci nu putem vorbi despre o evoluție în continuitate. Această creștere a nivelului schimburilor comerciale dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană nu a fost doar grație faptului că avem produse mai competitive sau eforturilor deosebite depuse de către guvernanți. Acest lucru a fost mai mult impus de către anumite restricții din partea Rusiei și anumite favoruri și facilități care au fost acordate de către Uniunea Europeană. Or, actualmente situația social- economică și ratingul Republicii Moldova reflectă o putere economică scăzută, cu instituții slabe și o vulnerabilitate a țării la șocuri externe.

Totodată, menționăm, că în domeniul politicii externe și al relațiilor internaționale, cele mai valoroase realizări au fost alegerea opțiunii dezvoltării vectorului european, inclusiv punerea în aplicare a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, care a intrat în vigoare în iulie 2016. Procesul de reforme necesare în parcursul european al Republicii Moldova a fost și este condiționat de mai multe provocări și nereușite cauzate de profunda divizare a societății și a partidelor politice. Evident că Republica Moldova va avea și are nevoie de permanenta încurajare și ajutor din partea Uniunii Europene. Din păcate, Moldova nu mai este „povestea de succes” a Parteneriatului Estic și, reieșind din circumstanțele interne, în viitorul apropiat nu se prevede o ameliorare vădită a situației. Actualmente, pe termen scurt, cele mai mari provocări care vor diminua și degrada implementarea reformelor incluse pe agenda Acordului de Asociere sunt alegerile electorale din 2018, alegerile locale din 2019 și aflarea la conducere a unui Președinte anti-european. Relația dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, pentru moment, a fost elucidată detaliat în Concluziile Consiliului Uniunii Europene din 28 februarie 2018, din care se relevă ferm faptul că Republica Moldova rămâne campioana drumului european dintre cele trei state asociate- Moldova, Ucraina și Georgia, iar Uniunea Europeană marchează angajamentul ferm de a sprijini reformele în acest domeniu.

În **concluzie** vom reliefa că dezvoltarea Republicii Moldova este marcată de performanțe destul de modeste în plan social, politic și economic. Această situație constituie o continuare profundă a divizării societății și guvernantei, condiționate de lipsa unei viziuni comune în promovarea și relansarea statului. Actualmente, unele caracteristici dominante generale ale dezvoltării statului pot fi relevate prin următoarele:

1. Inconsecvența și incoerența în promovarea reformelor;
2. Lipsa unui program complex și consecutiv pe termen lung de modernizare a societății, care ar fi respectat de către guverne indiferent de apartenență politică;
3. Ineficiența funcționării sistemului social-politic și economic;
4. Gradul înalt al diferențelor sociale;
5. Sporirea inadmisibilă a corupției;
6. Lipsa unui sistem judiciar adecvat;
7. Diminuarea drastică a nivelului de securitate a populației;
8. Persistarea dezintegrării teritoriale a statului;
9. Exodul continuu al potențialului uman;
10. Îmbătrânirea populației și diminuarea natalității;
10. Lipsa unei industrii și agriculturi competitive.

Soluționarea acestor probleme interne sunt de o importanță deosebită și impune o rezolvare cât mai urgentă în interesul afirmării Republicii Moldova ca stat modern și democrat.

Unele **recomandări** pentru procesul de integrare și îmbunătățirea domeniului relațiilor internaționale. Pentru o relansare în procesul de integrare a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană este necesar de a urgenta soluționarea următoarelor probleme:

1. Independența sistemului judiciar: crearea condițiilor echitabile pentru mediul de afaceri;
2. Consolidarea guvernantei corporative în sectorul financiar;
3. Depolitizarea instituțiilor de stat și a corupției sistemice;
4. Sensibilizarea cetățenilor Republicii Moldova cu privire la beneficiile asocierii politice și a integrării economice cu Uniunea Europeană;
5. Soluționarea conflictului transnistrean.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. www.e-democracy.md/files/.../program-activitate-guvern-moldova-1994-1997-ro.pdf, 26 p.
2. www.e-democracy.md/files/.../program-activitate-guvern-moldova-1997-1998-ro.pdf, 20 p.
3. www.e-democracy.md/files/.../program-activitate-guvern-moldova-1998-2001-ro.pdf, 31 p.

Dimensiunile politicii externe în programele guvernării din Republica Moldova

4. www.e-democracy.md/files/.../program-activitate-guvern-moldova-2000-2002-ro.pdf, 15 p.
5. www.e-democracy.md/files/.../program-activitate-guvern-moldova-2001-2005-ro.pdf, 16 p.
6. www.e-democracy.md/files/.../program-activitate-guvern-moldova-2005-2009-ro.pdf, 39 p.
7. www.e-democracy.md/files/.../program-activitate-guvern-moldova-2008-2009-ro.pdf, 25 p.
8. www.e-democracy.md/files/.../program-activitate-guvern-moldova-2009-2013-ro.pdf, 38 p.
9. www.e-democracy.md/files/.../program-activitate-guvern-moldova-2011-2014-ro.pdf, 82 p.
10. www.e-democracy.md/files/.../program-activitate-guvern-moldova-2015-2018-ro.pdf, 43 p.
11. Banca de date statistice a Biroului Național de Statistică din Republica Moldova, Chișinău, 2018
12. Marga A., Guvernarea și guvernare. Un viraj al democrației?, Editura Compania, București, 2014, 220 p.
13. Kenneth N. Waltz., Teoria politicii internaționale, Iași, Ed. Polirom, 2006, 328 p.
14. Pușcas V., Romania și calea de viață europeană, Cluj Napoca, Ed. Școala Ardeleană, 2017, 252 p.
15. Alexandru I., Criza administrației: teorii și realități. București: Ed. ALL BECK, 2001. 212 p.
16. Iancu D.C., Uniunea Europeană și administrația publică. Iași: Polirom, 2010. 243 p.
17. Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2015. Chișinău: BNS, 2015. 384 p.
18. Bădescu I., Idei politice. București: Ed. Mica Valahie, 2011. 210 p.
19. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Planului național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere RM – UE în perioada 2014-2016 nr. 808 din 07.10.2014. Publicată în: Monitorul Oficial, nr. 297-309 din 10.10.2014.
20. The Global Competitiveness Report 2017–2018. Geneva: World Economic Forum, 2017. 381 p.

**Svetlana CIUMAC, doctor în economie,
conferențiar cercetător**